

Urineren tegen monumenten

't' is niet te geleuve tegen onze kathedraal'

FANT VOOGD

Paniek in de regionale dagbladen en de plaatselijke politiek. De Waag en de Oude Kerk in Amsterdam, de Haagse Sint Jacobskerk, de Sint Janskathedraal in Den Bosch en de Groningse Martinatoren worden bijkans omver geplast. Het urinerende uitgaanspubliek in de Nederlandse binnensteden zou een bedreiging vormen voor het culturele erfgoed.

De Amsterdamse Oude Kerk, eeuwenoud onbedoeld urinoir (tekening R. Vinkeles, 1741-1816, Atlas Gem. Archiefdienst).

Voorals in Den Bosch gaat het om een kwestie van de eerste orde. Rond carnaval werd er in het Brabants Dagblad bijna dagelijks over bericht. Er zouden in de kerkmuren gaten tot twintig centimeter diep zijn geplast. Verontwaardigde burgers bestookten de regionale bladen met ingezonden brieven ('gebrek aan respect voor cultuurgood, burgerzin en religieuze waarden'). Anderen namen het luchtiger op en wijdden een carnavalskraker aan het probleem ('t is niet te geleuve tegen onze kathedraal'). In de gemeenteraad brak een hevig debat uit over de vraag of er we of geen hekken rond de kerk moesten komen om de plassers af te schrikken. Volgens de heer *L.J.A.R. van der Klugt*, steenexpert bij TNO-bouw, kan urine op steen twee effecten hebben. In de eerste plaats een witte uitslag, die in de bouw salpeter wordt genoemd. Bovendien kan het keukenzout (natriumchloride) in de urine worden omgezet in natriumsulfaat. Dit zout vormt kristallen met een sterk eroderende werking. Afhankelijk van de diepte van de aantasting kan de steen verpulveren of schilfers loslaten.

Al in 1557 strafbaar

Een speurtochtje door het Amsterdam Historisch Archief leidt tot de conclusie dat urineren op straat moeilijk kan worden gezien als een typisch produkt van hedendaagse normvervaging. Op 12 december 1557 al wordt in Amsterdam wateren op openbare weg strafbaar gesteld 'dit all op pene van XXX stuijvers'. Het besef dat urine metselwerk aantast lijkt zelfs nog ouder. Op 17 september 1481 stelde het stadsbestuur een verordening in werking die betrekking had op het in goede staat houden van de stadswallen. Volgens een van de bepalingen was het verboden 'op die veste off an die muren van der stede zijn gevoegh dair of air op te doen'. Het heeft

weinig mogen baten. Het laatste restje van de toenmalige stadswal, de Waag, staat nog altijd bekend als onbedoeld urinoir.

Niet alleen is het probleem oud, ook wordt al sinds jaar en dag naar oplossingen gezocht. Volgens *Van der Klugt* van TNO moet de eeuwenoude gewoonte om gebouwen te voorzien van een zogenaamde plint ook in dit licht worden gezien. Voor de onderste meter van een muur gebruikte men steevast een hardere, minder poreuze steensoort. Dat helpt tegen optrekend vocht en tegen opspattend water, maar wellicht had men bij de bouw ervan ook het destructieve werk van muurplassers in gedachte, aldus de steenexpert.

Schuine muurtjes niet voor niets

T.A.J. Rouwhorst van de Amsterdamse Dienst Monumentenzorg heeft in verband met ons onderwerp een kunsthistorisch primeurtje. Met collega's heeft hij eens van gedachte gewisseld over de mogelijke functie van de schuin-oplopende metselwerkjes tussen straat en muur zoals je die vaak bij monumenten aantreft (bijvoorbeeld bij de Amsterdamse Oude Kerk). Aanvankelijk vermoedde men dat deze aanbouwseltjes bedoeld waren om scheve muren en funderingen opnieuw op elkaar aan te laten sluiten, ten einde de muur

weer steun te geven. Maar in de meeste gevallen bleek dat helemaal niet het geval te zijn. Rouwhorst: 'Wij nemen nu aan dat ze tot doel hadden om de urine van de muur af te laten stromen om te voorkomen dat muur en fundering werden aangetast.' Ook de traditionele stoeppalen waartussen een ketting of een stang wordt gehangen, zoals die momenteel nog rond een deel van de Oude Kerk staan, dienden volgens Rouwhorst mogelijk van oudsher al tegen het urineren.

Effect wordt overtrokken

Na alle verontrustende geluiden komt architect *W. Kramer*, een specialist in de restauratie van monumenten, met een uiterst ontvankelijk verhaal. Kramer is momenteel druk bezig met het herstel van patiënt de Waag en maakt zich afsluitend zorgen over de uitwerking van urine: 'Als ik zie hoe goed het gebouw er na vijfhonderd jaar nog bij staat, denk ik: pis er nog gerust maar een tijdje tegenaan. Dit gebouw heeft wel zwaardere stormen doorstaan. Je mag nooit vergeten dat tot 1600 het zoute water van de Zuiderzee tegen de muren klotste. Kramer ziet geen heil in allerlei moderne methoden om de aantasting door zoutkristallen te bestrijden. 'Je moet niet te veel frunniken aan iets wat al zo lang staat. In de loop der tijd heeft

zich op de baksteen een weerbestendige laag gevormd. Bij een grondige reiniging is de kans groot dat die verdwijnt en de zachte rode baksteen die dan te voorschijn komt is veel kwetsbaarder. Al die verhalen over de gevolgen van urine die – om wat voor reden dan ook – nu opeens in de pers verschijnen, ik til er niet zo zwaar aan. Het is net als met de paniek over de verwoestende werking van zure regen op monumenten een tijdje terug. Hoor je nu niks meer van.

Een jaar of drie geleden was het opeens de boktor. Half monumentaal Nederland leek opeens ineen te storten. Momenteel worden de gevolgen van het urineren overtrokken. Dat waait ook wel weer over.'

De meest voor de hand liggende oplossing van het probleem is eerherstel voor het publieke toilet. De laatste decennia is het aantal 'openbare secreten' enorm afgenomen. De voorgenomen terugdringing van het autoverkeer uit de binnensteden en de ruimtewinst die dat tot gevolg zal hebben, geeft evenwel nieuwe mogelijkheden. Vaak genoeg is bovendien gebleken dat een smaakvol ontworpen gemak op zijn beurt zelf uitgroeit tot bouwkundig monument.

Fant Voogd is free lance journalist te Amsterdam

Leidekkersbedrijf

D. Koenders

- Natuurleien
- Leipannen
- Torenwerk
- Lood-, zink- en koperwerk

*Gespecialiseerd in restauratie-
en renovatiewerk
Alles onder garantie*

Tel. 05450 - 9 22 17

Nijverheidsweg 3 – Neede

Fax 05450 - 9 22 19

**Voor al Uw
Leiw werken**

**nieuw, reparatie- en onderhoudswerken
ook Eternit en shingles - daken
door geheel Nederland**

Leidekkersbedrijf M. Maurix

Bolswarderweg 2, Tjerkwerd (Fr.) Tel.: (05157) 2030

sinds 1875

A. A. BOGAERTS-VAN NULAND B.V.

leidekkers-, loodgieters- en koperwerken
installatie van bliksembeveiligingen
im- en export van dakleien

**Walstraat 3-5 – 5371 AL Ravenstein
Telefoon (08867) 1586-3722
Postbus 15 – 5370 AA Ravenstein**